

Situering

Ter gelegenheid van haar 30^e verjaardag organiseerde de Minaraad een Colloquium getiteld “*Adaptatie: zowel infrastructuur als beleidscultuur*”. Oorspronkelijk zou dit colloquium doorgegaan zijn als een bijeenkomst in het Vlaams Parlement, maar omwille van de geldende COVID maatregelen werd overgeschakeld naar een webinar en werden de geplande *key-notes* en panelgesprekken uitgezonden vanuit de studio’s van [Storycatchers](#) in Merksem.

Wat volgt is een uitvoerig verslag van de verrichtingen: wat kan er op lokaal en regionaal niveau gebeuren om te voorzien in betere voorzieningen en meer samenhang in het adaptatiebeleid? De redactie van de bewoordingen in dit verslag is op verantwoordelijkheid van de verslaggever.

Volgnummer briefing nota	2021 18	Versie:	1
Auteur + e-mailadres	Wim Van Gils, wim.van.gils@minaraad.be		

Inhoud

Situering	1
Inhoud	2
Verwelkoming	3
Eerste gedachteswisseling – adaptatie door planning en investeringen	4
Keynote: Tine Heyse (Schepen stad Gent).....	4
<i>Poll</i>	6
Panelgesprek met bijdragen van Prof. Patrick Willems (KUL) en Ignace Schops (RLKM)	7
Tweede gedachteswisseling – adaptatie door overleg en “in de geesten”	10
Keynote: Cathy Berx (Gouverneur Provincie Antwerpen	10
<i>Poll</i>	13
Panelgesprek met Joachim Declerck (<i>Architecture Workroom</i>) en Dr. Hannelore Mees (Provincie Oost-Vlaanderen)	13
Slottoespraak Victor Dries	16
Afsluiting door de voorzitter	17
BIOGRAFIEËN	18
Cathy BERX.....	18
Joachim DECLERCK.....	18
Victor DRIES	18
Tine HEYSE	18
Hannelore MEES	18
Ignace SCHOPS.....	19
Piet VANDEN ABEELE	19
Patrick WILLEMS	19

Verwelkoming

Indra Dewitte, hoofdredacteur van Het Belang van Limburg, modereert dit event en heet algemeen welkom.

Piet Vanden Abeele, voorzitter van de Minaraad in 2021, verwelkomt alle sprekers en deelnemers van het colloquium en stelt kort de [Minaraad](#) voor. De Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen, of kortweg Minaraad, is dé strategische adviesraad van de Vlaamse Regering voor alles wat verband houdt met milieu- en natuurbeleid. De **Minaraad** levert studies, aanbevelingen, adviezen op vraag en/of op eigen initiatief, en dit **sedert 1991**. Het is immers exact 30 jaar geleden, namelijk op 16 december 1991, dat de eerste adviezen werden vastgesteld. Een écht verjaardagsfeest kan vandaag niet fysiek doorgaan – de feestelijkheden worden daarom uitgesteld naar 21 juni 2022.

Het inhoudelijke debat rond **adaptatie** kan echter niet wachten – en daarom dat we dit inhoudelijke luik van het geplande colloquium nu al laten doorgaan. Er valt immers niet naast de **urgentie van het thema** te kijken. De klimaatverandering veroorzaakt meer extreme weersomstandigheden zoals hittegolven, droogteperiodes en overstromingen. Al deze

fenomenen leiden tot aanzienlijke economische en ecologische gevolgen: landbouwschade, captatieverboden, maar ook ecologische impact, droogvallende beken,... en helaas ook veel menselijk leed, zoals we de afgelopen zomer in Wallonië hebben gezien.

Het colloquium is opgezet rond twee thema's waarvan we verwachten dat ze belangrijk zijn voor adaptatiebeleid: “**infrastructuur**” en “**bestuurscultuur**”. Voor beide thema's hebben we een *key-note speaker* uitgenodigd, en volgt er een kort panelgesprek.

De Minaraad hoopt door dit event bij te dragen aan een beter **inzicht** in de problematiek, wil **inspiratie** aanreiken in de vorm van oplossingsrichtingen voor de gestelde problemen, en hoopt ook bij te dragen aan de **motivatie** van alle deelnemers om met een zeker voluntarisme aan de slag te gaan.

Eerste gedachtewisseling – adaptatie door planning en investeringen

Keynote: Tine Heyse (Schepen stad Gent)

Tine Heyse opent met de stelling dat klimaatadaptatie niet alleen een uitdaging, maar ook een **hefboom** is voor een goed stedelijk beleid. De gevolgen van klimaatverandering zijn nu al duidelijk zichtbaar in Gent, bij voorbeeld door de effecten van de droogte in 2018 op het natuurgebied “De Bourgoyen”. Een eerste, vanzelfsprekende beleidslijn bestaat er dan in om **meer groen in de stad** te brengen. Dat biedt niet alleen voordelen voor klimaatadaptatie, maar ook inzake levenskwaliteit van de inwoners.

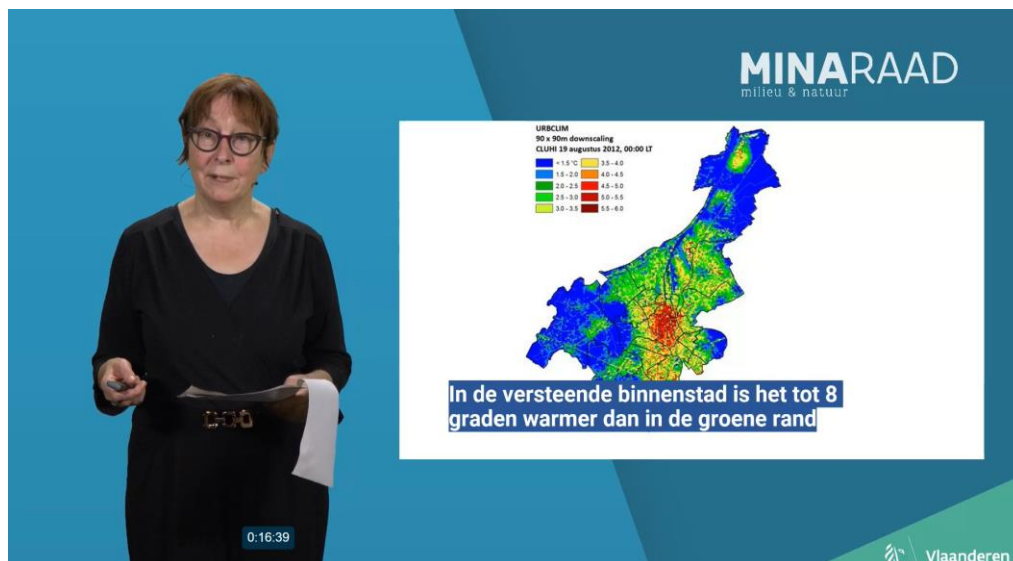
De overstromingen van afgelopen zomer in Wallonië maken echter duidelijk dat het noodzakelijk is om **voorbij de evidenties** te kijken. Het [derde klimaatplan van de stad Gent](#) draagt dan ook de titel “*beter, sneller en sociale*” – ambities die ook voor het adaptatiebeleid opgaan. De stad zette hiertoe het nodige studiewerk op het getouw en organiseerde de nodige planning en samenwerking: een en ander leidt tot concrete acties.

De stad Gent voerde de afgelopen jaren **drie belangrijke studies** uit om de effecten van klimaatverandering in beeld te brengen.

Zo bracht de stad Gent reeds in 2012, [met een studie het hitte-eiland-effect](#) in beeld. In zeer warme periodes is het in de stad maar liefst 8° warmer dan in de groene rand. De hitte treft vooral oudere en kwetsbare mensen in slechtere woningen. Het aanpassen van dergelijke woningen aan meer zomercomfort is één belangrijk middel, maar ook meer groen in het centrum kan de stad verkoelen – in het centrum is er immers de meeste verharding en speelt het hitte-eiland-effect ook het hardste. De heraanleg van het Maaseiklein is een goed voorbeeld: hier is een grijze parking omgezet naar een groen park waar het goed is om te vertoeven.

Daarnaast is er een [studie](#) geweest die onderzocht wat er gebeurt als een **zgn. “waterbom”** valt op de stad Gent. Er zou dan 15 cm of meer water komen te staan in meer dan 20% van de straten. Er zouden weliswaar geen kolkende rivieren zijn, zoals in Wallonië – het water van de grote rivieren zou immers in grote mate opgevangen worden door de ringvaart, maar in bepaalde straten en wijken zou er aanzienlijke schade optreden, omdat de riolering het water niet aankan. De heraanleg van de rioleringen is een belangrijke maatregel, met prioriteit voor het afkoppelen van het regenwater. Hoewel er al een weg is afgelegd, blijft er hieraan veel werk.

De [derde studie](#) handelt over **de effecten van droogte**. In droge zomers zakken de grondwaterstanden sterk, door een combinatie van meer verdamping, van minder infiltratie door te veel verharding (41% in Gent) en tenslotte van het wegvloeiën van grondwater via bemalingen en drainerende rioleringen (op die manier “verdwijnen” er 14 olympische zwembaden per dag). In droge zomers geraakt het watersysteem ernstig uit balans met zware gevolgen voor natuur en landbouw (in 2018 ondervond de helft van de landbouwgronden schade). Maar de gevolgen zijn ook voelbaar in de haven, zowel vanwege de scheepvaartbeperkingen als door de corrosieve effecten van de verzilting. Voor een betere aanpak van de droogte wil men in het centrum ontharden, vergroenen en infiltreren. Maar ook daarbuiten moet actie ondernomen worden. Zo is er in de haven veel verharding: men kijkt nu of het water daarvan kan opgevangen worden om te gebruiken voor de landbouw. Ook zullen acties nodig zijn om het waterpeil in beken en rivieren hoog genoeg te houden.

Een belangrijke voorwaarde om al die acties uit te kunnen voeren, is de **integratie** van klimaatadaptatie **in het gewone beleid en bij alle diensten**. Dat vraagt inspanningen, maar eenmaal de maatregelen zijn opgenomen in de normale planning, kan men snel vooruit gaan. De Gentse visie inzake klimaatadaptatie is aldus opgenomen in het mobiliteitsbeleid, in de ruimtelijke ordening, in het bouwreglement, in het aanleggen van het openbaar domein,... Het heeft veel werk gevegd, maar deze integratie loont. De schepen wijst er op dat er heel wat **financiële middelen** nodig zijn voor studies, voor het creëren van draagvlak en voor de implementatie van maatregelen, ... en daarom zet de stad ook in op externe fondsen.

Als voorbeeld voor de koppelkansen, presenteert de schepen het voorbeeld van de **groenklimateassen**. Deze verbinden de groenpolen aan de rand van de stad met de stadskern in de vorm van (blauw)groene linten en combineren zachte mobiliteit, leefbaarheid en biodiversiteit. Daarnaast investeert de stad in **groene wijkparken** om op wandelafstand toegankelijk groen te realiseren. Ze toont het voorbeeld van het **Houtdok**, dat een belangrijke sociale functie heeft in een dichtbevolkte wijk waar groen verder schaars is. Mensen duiken daar graag in het water, hoewel dit momenteel eigenlijk af te raden is vanwege de nog steeds slechte waterkwaliteit. De stad zoekt naar een oplossing via een pilootproject.

Het **heraanleggen van straten** is een voorbeeld van de vooruitgang die geboekt kan worden met integratie. Momenteel wordt bij elk project 15% onthard en worden er extra bomen geplant die de straten helpen verkoelen. De impact van deze beleidslijn is vanzelfsprekend nog niet al

te groot, omdat de heraanleg van straten in regel slechts om de 70 jaar gebeurt. Een **onthardingsteam** en **onthardingsambtenaar** zijn daarom aangesteld, om toch sneller en meer in te kunnen zetten op ontharding, los van het tempo van de heraanleg van straten. Voor het aanleggen van **groendaken** zijn er subsidies voor particulieren en bedrijven. De schepen toont het voorbeeld van een bushokje en van een supermarkt die een groendak hebben.

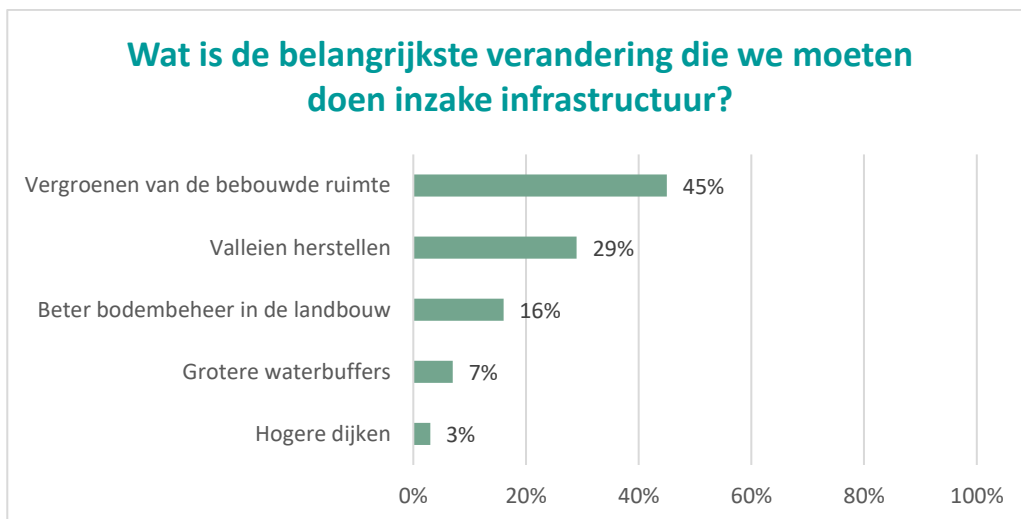
Ook **actieve burgers** spelen een belangrijke rol. De stad ondersteunt daarom initiatieven zoals de actie in de Toeffaerstraat of de werking van **de geveltuinbrigade**. Maar er is ook weerstand, bv. omdat omwonenden vrezen voor een tekort aan parkeerplaatsen, of lawaaioverlast. Overleg met de buurt, en het kaderen van de acties in het grotere algemenere belang, zijn dan ook noodzakelijk.

Tenslotte wijst de Schepen op het belang van **het ruimtelijk beleid**: de stad Gent heeft door [het thematisch RUP groen](#) zo'n 370 hectare veilig kunnen stellen van verdere ontwikkeling. De stad heeft dit kunnen doen onder de huidige planschaderegels – onder de door het Vlaamse Gewest in het vooruitzicht gestelde planschaderegels zou deze operatie onbetaalbaar geweest zijn voor de stad.

De schepen hoopt dat ze heeft kunnen tonen **hoe een stad**, op basis van de nodige studies, **actie kan ondernemen samen met haar inwoners**. Ze benadrukt dat er ook in Gent nog veel werk te doen en dat ze de ambitie heeft om samen met de burgers het adaptatiebeleid beter, sneller en socialer vorm te geven.

Poll

Het publiek wordt gevraagd om aan te geven wat de belangrijkste verandering is die we moeten doen inzake infrastructuur (één keuze mogelijk).

Panelgesprek met bijdragen van Prof. Patrick Willems (KUL) en Ignace Schops (RLKM)

Indra Dewitte opent het panelgesprek en vraagt Patrick Willems of de studieresultaten en ervaringen uit Gent **voor de rest van Vlaanderen extrapolieerbaar** zijn. Volgens Patrick Willems zijn de evoluties overal gelijkaardig: meer hittestress, meer kans op overstromingen, meer droogte. Vlaanderen is extra kwetsbaar door de hoge bevolkingsdichtheid en de grote verhardingsgraad. De [waterbeschikbaarheid](#) is erg laag, en de schade bij overstromingen loopt snel op.

Indra Dewitte vraagt hoe we dan **verdichting** kunnen verzoenen met **vergroening**. Patrick Willems meent dat de schaarse open ruimte maximaal gevrijwaard moet worden, zodat daar ruimte kan gemaakt worden om water te bufferen en te laten infiltreren. Er loopt te veel water te snel weg via rioleringen en drainages. Die infiltratiezones kunnen ook bijdragen aan de vergroening en de verbetering van de leefomgeving.

Uit de *poll* komt vooral vergroening van de bebouwde ruimte naar voren evenals het herstel van de groene valleien. Indra Dewitte ziet hier een spanningsveld ontstaan tussen vergroening van de steden en bv. de nood aan voldoende parkeerruimte. Ignace Schops wijst erop dat ons **referentiebeeld over mobiliteit** in de toekomst evolueert. Als wordt ingezet op een andere mobiliteit, kan er ruimte vrijkomen in de steden.

Verder wijst Ignace Schops op de potentie om door valleierherstel de buffercapaciteit voor water sterk te vergroten en pleit ervoor om de oude **relatie tussen stad en platteland** te revitaliseren: daar waar de traditionele band over voeding ging, zijn nieuwe relaties denkbaar waarbij het platteland water en CO₂ buffert, mee ten voordele van de stad.

Indra Dewitte vraagt hoe in de vele landelijke gebieden de vergroening en de ontharding verloopt. Ignace Schops wijst op engagementen van de gemeenten in de burgemeestersconvenant en ziet potentie om de lintbebouwing aan te pakken. De uitdaging is om het proces te versnellen en de mensen mee te krijgen in het proces. Er is daarom een **vertaling nodig van de wetenschappelijke kennis tot concrete stappen** die gezet kunnen worden in het leven van gewone mensen. Het goede nieuws daarbij is dat elke investering in klimaatadaptatie ook zal bijdragen aan een beter en kwaliteitsvoller leven.

Ook Tine Heyse vindt **communicatie** heel belangrijk. Verlies aan parkeerplaats blijft gevoelig, maar er zijn grote voordelen aan een groenere straat, zoals een grotere kindvriendelijkheid of stijgende vastgoedwaarde. Uit de ervaringen met [het Gentse mobiliteitsplan](#) blijkt dat mensen ook de voordelen zien van de nieuwe situatie, en op die manier **“ambassadeurs” van de nieuwe aanpak** kunnen worden. Prof. Willems ziet wel een toename in de aandacht en het draagvlak voor de problematiek en meent dat we moeten blijven uitleggen waarom actie noodzakelijk is. Tegelijkertijd kunnen investeringen dikwijls grote meerwaarde opleveren voor de directe leefomgeving van mensen.

Indra Dewitte vraagt naar de ervaringen over **het betrekken van stakeholders en beleidsdomeinen**. Patrick Willems beaamt de noodzaak om de neuzen in dezelfde richting te krijgen, en wijst op de ervaringen in het droogtebeleid: duidelijk maken wat er op ons af komt, de noden van alle groepen in kaart brengen, en voldoende tijd om in een proces naar elkaar toe te groeien. Er is dikwijls ook tijd om maatregelen stapsgewijs te integreren in elke nieuwe ontwikkeling.

Ignace Schops wijst op de rol van de **regionale landschappen in het buitengebied** als neutrale regisseurs. Zij hebben de afgelopen jaren vertrouwen opgebouwd bij middenveld en lokale politiek, en kunnen daardoor een platform zijn voor verandering en versnelling realiseren. **In grote steden** is het werken **“met grote plannen”** iets wat goed kan aanslaan. Zo is er het [London National Park City](#) waar de vergroening van de stad is vertaald in een groot plan, waar een enorme mobiliserende en aantrekkingskracht van is uitgegaan.

Tine Heyse maakt de vergelijking met het voornemen van de stad Gent om het park aan het Zuid uit te breiden door een stuk snelweg af te breken. Ze onderschrijft **de nood aan een totaalvisie** – in Gent zijn de centrale elementen de groene klimaatassen om de natuur binnen brengen in de stad. Gevraagd of het niet noodzakelijk is dat de kaders en ambitie op Vlaams niveau worden vastgesteld, meent Tine Heyse dat ambitie op Vlaams niveau wenselijk is, maar **dat lokale besturen ook zelf lef kunnen tonen** en kaders kunnen vaststellen en uitvoeren.

Indra Dewitte grijpt terug naar de boodschap in de *key-note* dat het beleid voldoende **sociaal en gedragen** moet zijn, om te vermijden dat mensen die over onvoldoende financiële middelen beschikken, dreigen achter te blijven. Patrick Willems beaamt dat men voor die kloof moet opletten en pleit ervoor om de nodige herinrichtingen zoveel mogelijk te realiseren in co-creatie met de burgers. Enkel infoavonden organiseren volstaat niet, **via gezamenlijke workshops** kan men lokale noden detecteren en uitkijken naar koppelkansen... Bijvoorbeeld bij het aanleggen van spelterreinen kan men nagaan of kan gekoppeld worden aan groen- en waterbeheer in de omgeving.

Tine Heyse meent dat bij uitstek **klimaatadaptatie een sociale invulling** kan en moet hebben. Mensen die het minder breed hebben, hebben dikwijls geen tuin, en wonen in minder “groene” wijken. Net daar is er dus een grote maatschappelijke meerwaarde van collectieve investeringen. In Gent streeft men naar een [groennorm](#), waardoor vergroening in zulke “versteende” wijken wordt aangedreven. Een voorbeeld is het zogenaamde “ontpitten”, waarvoor bestaande gebouwen worden afgebroken.

Ignace Schops benadrukt het belang van een systemische en structurele aanpak, om het sociale aspect goed te kunnen vatten. Hij verwijst naar het voorbeeld van de [carbon tax in Canada](#), waar **een deel van de opbrengsten wordt herverdeeld** naar de lagere inkomens, zodat ook zij de middelen hebben om de noodzakelijke investeringen uit te voeren. Hij meent dat we veel kunnen leren van voorbeelden elders in de wereld.

Indra Dewitte beaamt dat een *carbon tax* er kan komen, maar vreest dat een goede verdeling moeilijker zal blijken.

Patrick Willems beaamt dat sociale correcties nog beter kunnen. Tine Heyse wijst op de discussie over **planschade** en waarschuwt ervoor dat ruimtelijke plannen voor vergroening onbetaalbaar dreigen te worden voor de overheden indien de vereiste planschadevergoeding te hoog oploopt. Patrick Willems wijst op de mogelijkheid om ook stimuli in te zetten en geeft als voorbeeld de [infiltratiebonus](#).

Ignace Schops wijst op de noodzaak om te investeren in bronmaatregelen, en dus in **klimaatmitigatie**. Hij is optimistisch over de aankondigingen door de nieuwe Duitse en Nederlandse regeringen die in die richting gaan en wijst erop dat dit moet bekeken worden als investeringen en niet als kosten. Zulke investeringen zullen zorgen voor een beter leven en voordelen voor klimaat en natuur.

Als slot vraagt Indra Dewitte wat volgens het panel het eerste is waar een lokaal bestuur een verschil kan maken. Patrick Willems vraagt om **geen enkele kans te laten liggen** en klimaatadaptatie mee te nemen in alle nieuwe ontwikkelingen (wijken, gebouwen, ...). Hij dringt ook aan op een sterk klimaatadaptatieplan en sensibilisatie van burgers. Ignace Shops wijst op **het Klimaatpact** waardoor er geld ter beschikking komt voor de gemeenten. Hij vraagt om de voordelen van het beleid praktisch te vertalen voor burgers (natuur is de spons, de koelkast en het gezondheidscentrum) en om in te zetten op een **versnelde opschaling** van de goede voorbeelden. Tine Heyse sluit aan bij Patrick Willems en benadrukt dat elk plein, elke straat, alles wat nieuw wordt aangelegd, opnieuw moet bekeken worden in het licht van de klimaatverandering.

Indra Dewitte dankt het panel en kondigt een korte pauze aan.

Tweede gedachtewisseling – adaptatie door overleg en “in de geesten”

Keynote: Cathy Berx (Gouverneur Provincie Antwerpen)

Onderstaande tekst is een samenvatting van de *keynote* van de gouverneur. De volledige tekst is te vinden via [deze link](#).

Cathy Berx dankt voor de uitnodiging, feliciteert de Minaraad met de 30ste verjaardag en benadrukt de meerwaarde van de werking en de adviezen.

Ze situeert de plaats van de gouverneurs in het bestuurslandschap en de rollen die de gouverneurs vervullen binnen **het rampenbeleid en de gebiedsgerichte coördinatie**. Een en ander volgt uit het [Witboek interne staats hervorming](#), waarin de verkokering bij de Vlaamse overheid werd aangekaart. Ze baseert zich voor haar aanbevelingen op 10 jaar ervaring met gebiedsgerichte projecten, waarin ten andere adaptatie de rode draad vormt.

Ze herinnert aan de gevolgen van de droge zomers, die aantonen dat ons systeem flirt met zijn limieten, en deze geregeld overschrijdt. Captatieverboden waren en zijn dan belangrijk, maar eerder een “*end-of-pipe*”-reddingsboei, terwijl er nood is aan **duurzame, systemische oplossingen** in de vorm van **structureel valleierstel**. Ze verwelkomt de steun dankzij [de Blue Deal](#) maar meent dat deze nog steeds een heldere en aanklappende eis tot concretisering op het terrein mist. De doelstellingen en ambities worden (nog) niet vertaald naar **concrete taakstellingen** en naar monitoring van de vooruitgang.

Ze illustreert deze kwesties aan de hand van het voorbeeld van [de vallei van de Kleine Nete](#), waar een taakstelling van meer dan 1050ha aan natte natuur bestaat sinds 2014. De verklaring voor het gebrek aan voortgang moet gezocht worden in het ontbreken van gerichte, aan uitvoeringstermijnen gebonden concrete opdrachten, in onvoldoende capaciteit (menskracht) en in een zwakke grondpositie. Het onderliggend probleem is het **onaangepast ruimtegebruik** in de vallei. De AGNAS compromissen zijn niet meer actueel en bieden bv. geen antwoord op de verdroging van De Zegge. Onaangepaste landbouw zal node moeten verdwijnen uit verschillende gebieden, maar wie offers moet brengen, moet daarvoor **billijk en**

sociaaleconomisch correct worden vergoed. Sommige landbouwers vragen inmiddels zelf naar een correct uitkoopbeleid.

Concreet ziet Cathy Berx volgende verbeterpunten. Er is nood aan **een geïntegreerde en gebiedsgerichte taakstelling “natte natuur”**. Hierbij is het nuttig en nodig om **doelen slimmer te stapelen** (bv. IHD – Blue Deal). Een gericht **grondbeleid** en een snel inzetbaar arsenaal aan **flankerende maatregelen**. Met voldoende **menskracht**. Een duidelijk **mandaat en eigenaarschap** voor gebiedsgerichte trajecten. Tenslotte ook een **structurele financiering van de gebiedswerking** die verder reikt dan een onzekere opeenvolging van projecten. De coördinatieopdracht van 2011 leidt tot succes in gebieden waar ze effectief wordt ingezet en omarmd.

Nog meer, weer nieuwe, weer andere plannen is in elk geval *niet* het antwoord waar het buitengebied op wacht. Ook de verkokering blijft een probleem. Zowat alle diensten en departementen zijn aan de slag in het buitengebied, maar doen dat nagenoeg steeds met een eigen agenda en een eigen instrumentarium. Adaptatie en valleierstel lenen zich – net als de meeste andere beleidsdoelstellingen- nochtans perfect voor **multilevel-governance**: een structurele en systematisch geborgde samenwerking, wisselwerking en interactie tussen de verschillende beleids- en bestuursniveaus om **een gezamenlijke agenda** – bij voorkeur ook samen met andere *stakeholders*- te realiseren. Er blijft veel winst te boeken door het resultaat-gedreven bundelen van mensen en middelen met het oog op het halen van duidelijke taak- en doelstellingen voor en in het buitengebied. Dat maakt ook het afleggen van verantwoordelijkheid mogelijk. Plannen maken slechts écht het verschil als ze concreet worden uitgevoerd op het terrein. De werkelijkheid is weerbarstig, maar wel het enige dat telt.

Ook bij het **beleid inzake incidenten en calamiteiten** blijkt dat de complexiteit van onze samenleving toeneemt. Risico's en onzekerheden worden complexer. De wederzijdse verwachtingen stijgen navenant: mensen verwachten meer van overheden. Overheden doen meer appél op eigen verantwoordelijkheid en zelfsturing van de bevolking in het algemeen en van elke inwoner in het bijzonder. Ook de dilemma's worden scherper en veronderstellen dat mogelijk botsende legitieme belangen **geïntegreerd worden van bij de start** in besluitvormingsprocessen: een verzoening van groene, blauwe en “rode” (woon) of “licht blauwe” (gemeenschapsvoorzienings-) eisen. In ontwikkelingsprojecten moeten soms moeilijke keuzes gemaakt worden tussen bv. vergroening of toegankelijkheid voor hulpdiensten.

De focus op *multilevel governance* geldt dus ook hier. Idealiter is er systematische betrokkenheid van geïnteresseerde burgers, bedrijven, instellingen en inrichtingen, om incidenten en rampen te voorkomen, en de impact ervan te beperken. De beste pro-actie en preventie zijn de **duurzame, structurele en systemische ingrepen: valleierstel** zorgt er ook voor dat we beter bestand zijn tegen overstromingen en periodes van droogte.

Intussen is het belangrijk te vermijden dat problematische menselijke keuzes van het verleden de impact van natuurfenomenen nog verwoestender maken. Door de decennia heen heeft onze ruimtelijke ordening **een zware claim op onze open ruimte** gelegd. Compact, in de kernen meer geconcentreerd, hoger bouwen en verbouwen ... en zo de open ruimte vrijwaren als gemeenschapsgoed, was al het devies van architect-docent-conceptueel kunstenaar Luc Deleu toen hij in 1979 “[de laatste steen van België](#)” legde. Het klinkt actueler en urgenter dan ooit en noopt bij **omgevingsdossiers** tot vragen als: Hoelang nog kunnen vergunningsaanvragen geval per geval worden behandeld en beslist zonder referentiekader dat gebaseerd is op en/of oog heeft voor gecumuleerde netto impact? Hoe verhogen we het collectieve bewustzijn voor en

inzicht in de impact van onze leefomgeving op onze veiligheid en gezondheid? Hoe vertalen we dat in handzame handelingsalternatieven? Stimulerende burger-wetenschapsprojecten als [curieuze neuzen in de tuin](#) dragen daar in elk geval structureel toe bij.

Voormelde risico's en onzekerheden evenals de steeds tastbaarder impact van de klimaatverstoring eisen een sterke *governance*. In stedelijke gebieden wordt sterk ingezet op **stadsregionale werking**, de vraag rijst of we daar ook in het buitengebied voldoende over nadenken en op doorwerken. Misschien bieden "**buitengebiedregio's**" hier wel een belangrijke hefboom.

Ook daar en dan, blijft de nood aan een **scherpe taakstelling**, een **duidelijke "trekker"-aanjager** die ter verantwoording kan worden geroepen cruciaal. Alleen zo raken we de vrijblijvendheid en frustrerende onvoorspelbaarheid en onzekerheid voorbij. De afkalvende, ambtelijke capaciteit op het Vlaams niveau is zorgwekkend. Wie zijn medewerkers terugtrekt en centraal ook de uitvoering wil sturen, zonder voeling met het terrein, dreigt bovendien te eindigen met minder eigenaarschap en minder intrinsiek gedreven motivatie uit passie voor het vertrouwde en nabije terrein.

Het kan anders en beter, volgens de volgende uitgangspunten.

Wees transparant en oprecht en **maak van grote noden een deugd**. Een complex maar voor de hand liggend voorbeeld is de stikstofcrisis. Wie eerlijk is erkent: zonder afbouw van de intensieve veeteelt, lukt het niet. Wie bovendien wijs is, koppelt de oplossing ervan aan **structurele ruimtelijke transitie** met het oog op het halen van de instandhoudingsdoelstellingen en o.m. valleierstel.

Echte efficiëntie bereiken we pas dan **wanneer de prijs van goederen en diensten de externe effecten correct internaliseert**: a) impact op klimaat; b) impact op ecosystemendiensten en biodiversiteit; c) de uitstoot van broeikasgassen en/of van moleculen met een versturende impact op de leefomgeving; d) het niet-duurzaam, niet-circulair gebruik van hulpbronnen én e) de productie van afval. Op die manier zullen winsten niet langer vooral worden gerealiseerd op "de kap van het algemeen", en van schaarse gemeenschapsgoederen zoals gezonde lucht, een gezonde bodem en van voldoende beschikbaar water van goede kwaliteit.

Pas dan zullen reële efficiëntiewinsten ook bijdragen tot een reële versterking van de veerkracht, robuustheid, draagkracht en weerbaarheid van het systeem dat tegelijk beter bestand is tegen noodweer en calamiteiten. Het is een taak van en uitnodiging aan allen.

Poll

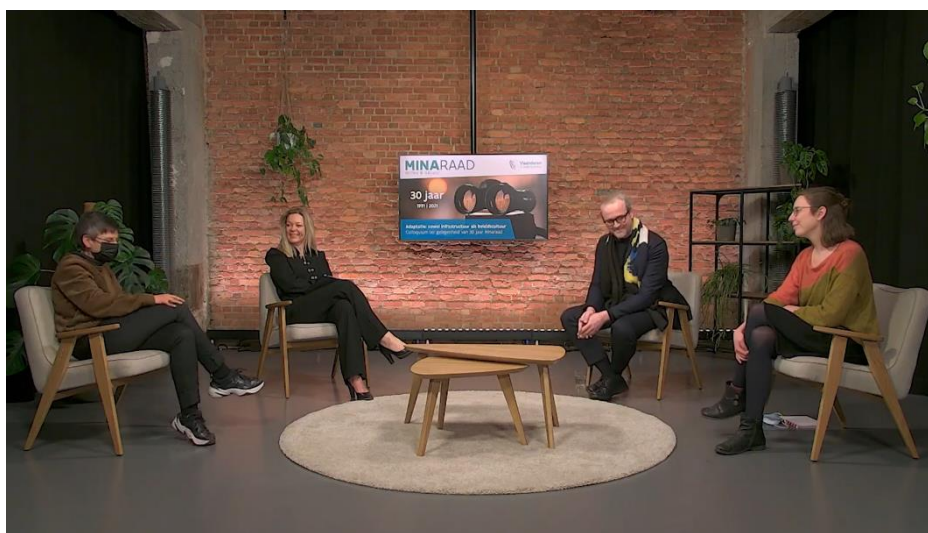
Het publiek wordt gevraagd om aan te geven wat de belangrijkste verandering is die we moeten doen inzake bestuur en cultuur (één keuze mogelijk).

Panelgesprek met Joachim Declerck (Architecture Workroom) en Dr. Hannelore Mees (Provincie Oost-Vlaanderen)

Indra Dewitte opent het tweede panel en verwelkomt de sprekers. Ze stelt dat een belangrijke boodschap uit de bijdrage van de gouverneur is dat er **te veel** gepraat wordt, en **te weinig** gedaan wordt.

Joachim Declerck beaamt dat de centrale uitdaging – en zelfs frustratie – is dat kennis en wetenschap niet vanzelf leiden tot actie. Er gaat veel aandacht naar plannen en studies, zowel op mondiaal als Vlaams niveau, maar de uitdaging is nu om de “*passage a l’acte*” waar te maken. Er is veel kennis opgebouwd in pilootprojecten, en er is dynamiek op het terrein, maar het dient nog **in een gestructureerde uitvoering vertaald** te worden – en daarmee bedoelt hij dus geen nieuwe plannen.

Wat dat moeilijk maakt, is **de integratie**. De uitdagingen kunnen niet opgelost worden als iedereen binnen het eigen werkdomein blijft denken en functioneren – maar de organisatie van de overheid steunt wel sterk op die verkokerde logica. Ook de resultaten van de *poll* bevestigen dit: een betere samenwerking tussen de verschillende overheden wordt door de meeste mensen als prioritair gezien. Hannelore Mees beaamt de nood om hier verder op te werken, maar ziet ook **een positieve evolutie**. Ze vindt het bv. een positieve evolutie dat de gouverneur gevraagd is om ook te spreken vanuit haar functie in het crisisbeleid – dat is immers een federale materie. Maar een goede samenwerking vraagt nog meer inspanningen en volutarisme.

Gevraagd naar concrete verbetervoorstellen, stelt Cathy Berx voor om **doelstellingen helder te formuleren** in een programma, en daar **financiering** aan te koppelen. Ze meent dat de juiste mensen aangesteld moeten worden voor de realisatie, en dat samenwerking uitdrukkelijk tot hun takenpakket moet behoren. Een verplichte planuitvoering kan zich vertalen in duidelijke tussendoelstellingen, waarover verantwoording kan gevraagd worden. Belangrijk is wel dat de **grondpositie** en financiering voorhanden zijn om de doelen te bereiken. Eerder dan te werken met een “stok achter de deur”, meent Cathy Berx dat **intrinsieke motivatie** zou kunnen volgen uit het bereiken van de doelen zelf. Ze benadrukt de noodzaak voor draagvlak opbouw, door een duidelijk narratief over het verwachte eindebeeld en de voordelen die daaraan gekoppeld zijn.

Joachim Declerck wijst op wat hij de “*missing link*” noemt. Aan de ene kant zijn er veel pilootprojecten, *living labs*, proeftuinen... : lokale initiatieven die oplossingen ontwikkelen en uittesten. Daaruit kunnen we leren welke technische maatregelen gedragen zijn, welke samenwerkingsvormen nodig zijn, welke werken nuttig zijn ... Aan de andere kant van het spectrum zijn grote plannen en studies, doorgaans sectoraal, die niet op elkaar afgestemd zijn. De uitdaging is om **de vertaalslag tussen deze verschillende invalshoeken** te maken. We moeten **sociale innovatie** koppelen aan **technische doelstellingen** en daar de beleidscontext op heroriënteren.

Volgens Joachim Declerck staan we op een kantelpunt: kunnen we de stap maken van een beleid met experimenten (een *Blue Deal* als het uitstrooien van een confetti aan projectmiddelen) naar **een strategische uitvoeringslogica** met een helder handelingsperspectief. Hij verwacht dan ook niet veel heil van nog een bijkomend (adaptatie)plan, omdat het louter formuleren van enkele doelstellingen en opbouwen van kennis hieromtrent niet vanzelf zal leiden tot de nodige actie. Hij pleit ervoor om **meer te leren van wat werkt op het terrein** en van de organisatienetwerken die ontstaan uit de noodzaak om samen te werken.

Hannelore Mees vult aan dat veel plannen weliswaar zinnige doelstellingen en acties bevatten, maar dat de link tussen beide inderdaad onvoldoende sterk is: **de som van de acties** leidt niet tot **het bereiken van de doelstellingen**. Er is meestal zelfs geen beeld beschikbaar van in hoeverre de afzonderlijke acties bij zouden dragen tot de doelen.

Ze suggereert om bij het debat over draagvlak meer te vertrekken van **het perspectief van de burgers**: waarom zouden zij actie willen ondernemen en geld investeren in bv. regenwaterputten? Ze wijst erop dat zulke beslissingen doorgaans niet, of niet alleen, rationeel gemaakt worden. **De sociale omgeving en het bijhorende verwachtingspatroon** is daarvoor zeer bepalend. In sommige kringen zijn klimaatmaatregelen nu wel al “bon ton”, maar dat is zeker niet overal het geval. Er zou meer ingezet moeten worden op discoursen die aansluiten bij de onderscheiden sociale netwerken, waardoor klimaatmaatregelen nemen telkens ook daar als een logische keuze zou worden aanzien. Als voorbeeld noemt ze de “klimaatgezonde tuinen”, waarbij steeds het beeld van een wilde tuin naar voor wordt geschoven – iets wat niet in alle middens goedkeurend onthaald zal worden. We missen dus beelden en ontwerpen die perspectief bieden aan groepen mensen die bv. eerder een strakke tuin wensen, maar daarbinnen wel zouden willen bijdragen aan oplossingen.

Net daarom argumenteert Cathy Berx ook voor **het internaliseren van externe kosten**. Het hele verhaal moet kloppen en dus moet ook de prijsprikkel juist zijn. Als fossiele brandstoffen te goedkoop zijn, maken mensen foutieve keuzes.

Joachim Declerck stelt dat, om iedereen mee te krijgen, **burgers** niet in hoofdzaak beschouwd mogen worden als consumenten, maar **als mede-eigenaars**. [Yves De Weerd](#) van VITO spreekt in die context over **het belang van “vraagvlak”** - dat is een hele andere redenering. In bepaalde wijken van Rotterdam hebben mensen geen interesse voor energietransitie, maar vragen ze wel oplossingen voor de problemen in hun huizen in verband met tocht, schimmels, gezondheid ... De oplossingen hiervoor blijken dezelfde oplossingen te zijn als degene die je voor ogen hebt in de energietransitie – maar de aanpak is anders, *bottom-up*, via de door Hannelore Mees aangebrachte sociale netwerken. Ook voor adaptatie hebben we zo’n aanpak nodig, omdat de oplossing niet zit in één groot project, maar in **de som van vele kleine initiatieven**: elk project zal ontharding moeten opleveren. Grote problemen vragen vandaag om vele kleine oplossingen.

Als afsluiter vraagt Indra Dewittenaar beleidsprioriteiten volgens de deelnemers.

Cathy Berx vraagt om **duidelijke taakstellingen** en pleit ervoor om ervoor te zorgen dat de problemen niet groter worden door bijkomende verharding.

Joachim Declerck pleit ervoor om nu de lessen uit de experimenten om te zetten **naar een structurele werking**. Dat moet zich vertalen in een versterking van de tussenruimtes (los van de verkokering) waarin de uitvoering van de plannen transversaal vorm krijgt.

Hannelore Mees doet een oproep naar de Minaraad om ver vooruit te blijven denken en **toekomstige problemen pro-actief op de agenda te zetten**. Concreet denkt ze aan de te verwachten verbreiding van tropische ziekten. Ze vraagt aan de Minaraad daar aandachtig voor te zijn en het lef blijven hebben om op lange termijn te denken.

Slottoespraak Victor Dries

Victor Dries dankt de Minaraad voor de uitnodiging, maar vraagt om de minister te verontschuldigen – ze is helaas belet door de politieke actualiteit. Namens de minister feliciteert hij de Minaraad met zijn 30-jarig bestaan en ook met de keuze om hierbij vooruit te blikken, met een thema zoals **klimaatadaptatie**. Dit is een thema dat ook voor de minister erg belangrijk is, het was de directe aanleiding voor de opmaak van de *Blue Deal*.

De *Blue Deal* is evenwel veel meer dan een plan. Bij het uitschrijven ervan is gekeken naar de adviezen van de Minaraad, en naar de recentste wetenschappelijke inzichten. Op die basis is er gekozen om in te zetten op **concrete realisaties**, zoals de realisatie van meer natte natuur. Via projectoproepen krijgen lokale actoren (burgers, bedrijven, lokale besturen) de kans om zelf initiatieven te nemen rond ontharding, droogte, enz.

Daarnaast wordt ook ingezet op regelgeving, om de lessen uit de experimenten te kunnen laten doorwerken en de samenleving in haar geheel mee te nemen. Als voorbeeld haalt Victor Dries de **hemelwaterplannen** aan, die ervoor moeten zorgen dat er overal wordt ingezet op een beter hemelwaterbeheer en die lokale besturen kunnen aangrijpen om ter plaatse met hun burgers, verenigingen en bedrijven in te zetten op kansen.

Hij benadrukt de noodzaak van betere samenwerking, die ook verschillende keren in de panelgesprekken werd aangehaald, en kadert de sessie van vandaag als een vorm van samenwerking om toekomstgericht beleid te ontwerpen. Hij sluit zich aan bij de stelling dat we **moeten leren uit de experimenten** zoals de *Blue Deal*, en formuleert de ambitie om het programma verder te zetten, ook richting de volgende legislatuur.

Victor Dries betuigt zijn oprechte dank voor het geleverde werk van de afgelopen jaren. Niet alleen voor de verplichte adviezen over concrete wetteksten: ook en vooral **de eigen initiatieven**, die blijk gaven van toekomstgericht denken, zijn zeer waardevol voor de overheid. Hij benadrukt de waarde van het in beeld brengen van verschillende meningen, ook al is er

geen consensus, zodat ze door de beleidsmakers terdege in overweging kunnen genomen worden bij de besluitvorming. In de marge daarvan kondigt hij een adviesvraag aan over MAP7.

Victor Dries dankt nogmaals de Minaraad voor de voorbije 30 jaar, feliciteert de raad voor haar werk en in het bijzonder de secretaris Jan Verheeke met de boodschap om op de ingeslagen weg verder te doen.

Afsluiting door de voorzitter

De voorzitter Piet Vanden Abeele besluit dat dit colloquium geleid heeft nog meer inzicht, inspiratie en motivatie. Hij verwijst onder andere naar het **inzicht** in de nood aan *paradigma shifts* en aan duurzame systemische oplossingen, waarbij een klimaatrobuuste ontwikkeling van de ruimte centraal staat.

Daarnaast is er **inspiratie** geboden in de vorm van concrete voorbeelden zoals onthardingsteams of projecten samen met bewoners rond ontharding.

De in het gesprek plaatsgrijpende verschuiving van termen, met name van “draagvlak” naar “vraagvlak”, hebben het belang van een goede **motivatie** voor het voetlicht geplaatst. Het gaat erom iedereen mee te krijgen, en te gaan voor meer samenwerking.

Piet Vanden Abeele schetst ook het vervolg: de opname van dit event wordt beschikbaar gesteld, er komt een verslag en de suggesties die worden verzameld via de evaluatie zullen door de raad gebruikt worden als input voor de jaarprogrammatie.

Tenslotte bedankt Piet Vanden Abeele alle sprekers voor hun inbreng en Indra Dewitte voor het modereren. Hij dankt ook het Mina-secretariaat en Jan Verheeke in het bijzonder voor de voorbereiding, de medewerkers van *Storycatchers* voor de technische ondersteuning en uiteraard de deelnemers thuis.

Hij wenst iedereen tenslotte prettige feestdagen.

BIOGRAFIEËN

Cathy BERX

Sinds 2008 is Cathy Berx gouverneur van de Provincie Antwerpen. Zij studeerde Rechten aan de Universiteit Antwerpen, en sinds 2000 doceert zij er ook als professor bij de Faculteit Rechten. Ze was ondervoorzitter van het Antwerpse OCMW (2001-2007) en nationaal vicevoorzitter van CD&V (2003-2008). Vanaf 2004 tot 2008 zetelde ze in het Vlaams Parlement. Cathy Berx was topadviseur van voormalig minister-president en Eerste Minister Yves Leterme. Van 2007 tot 2008 zetelde ze in de Antwerpse gemeenteraad. Cathy Berx is voorzitter van de Raad van Bestuur van het Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG), van het Vlaams Forum Verkeersveiligheid, en van het bestuurscomité Fonds BELvue. Zij is bovendien ook lid van de Raad van Bestuur van HETPALEIS, Monty Kultuurfactorij, de Stichting Conservatorium, Campus Vesta, de Hoge Raad van de Universiteit Antwerpen, en van de Consultatieve Commissie voor het toekennen van Adellijke Gunsten. Zij schreef boeken, artikelen en bijdragen over diverse onderwerpen.

Joachim DECLERCK

Joachim Declerck is ingenieur-architect. Hij focust in zijn werk op het inzetten van ontwerp en ruimtelijke ontwikkeling als hefboomen voor het realiseren van belangrijke maatschappelijke transitie's. Hij is oprichter van de Europese denk-en-doetank *Architecture Workroom Brussels* (AWB). AWB is een platform voor vernieuwende architectuur en ontwerpend onderzoek. Daarbinnen focuste hij op strategische kwesties zoals visionaire woningbouw, productieve landschappen, zorgzame buurten en de productieve stad. Joachim is gastprofessor aan de Universiteit Gent (BE) en was curator van verschillende tentoonstellingen en ateliers in binnen- en buitenland. Telkens vertrekt hij vanuit ontwerpend onderzoek en kennisdeling om bij te dragen aan de professionele praktijk, de vernieuwing van stadsontwikkeling en het beleid. Via het *Open Ruimte Platform* en de *Open Ruimte Beweging* ontwikkelde Joachim Declerck mee de methodiek voor het uitzetten van transformatieprogramma's, die ook mikken op klimaatadaptatie. Het *programma Water+Land+Schap* (2017) is daarvan het eerste operationele voorbeeld, gevolgd door de *Proeftuinen Ontharding* (2018, 2019) en de *Proeftuinen Droogte* (2019).

Victor DRIES

Victor Dries studeerde burgerlijk ingenieur scheikunde en werkte van 1992 tot 2014 bij OVAM. Daar was hij eerst verantwoordelijk voor beleidsontwikkeling rond bodemsanering en daarna hoofd van het Strategisch Team. Van 2014 tot 2019 was hij raadgever omgeving op het vice-kabinet van Liesbeth Homans, viceminister-president in de Vlaamse regering. Vanaf 2019 werd hij eerst raadgever en vervolgens Adjunct Kabinet Chef Omgeving bij Zuhail Demir, Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme.

Tine HEYSE

Tine Heyse is, als politica voor Groen, schepen voor Milieu, Klimaat, Wonen en Internationale Solidariteit in Gent. Ze is Medeoprichtster van Greenpeace België (1984) en werkte in de loop van haar carrière op lokaal, Vlaams, federaal en internationaal niveau aan thema's als klimaat, energie en wonen. Heyse is co-voorzitster van *Climate Alliance*, een internationaal netwerk van duizenden gemeenten en regio's uit 26 Europese landen die inzetten op een ambitieus klimaatbeleid

Hannelore MEES

Hannelore Mees behaalde in 2017 de graad van doctor in de sociologie aan de Universiteit Antwerpen met een proefschrift rond burgerbetrokkenheid in overstromingsbeleid. Daarvoor publiceerde ze verschillende artikelen over overstromingsbeleid, en over hoe burgers daarin een rol spelen, in Vlaanderen,

België en daarbuiten. Sindsdien werkt ze actief rond het thema klimaatadaptatie in participatieve planprocessen van de Provincie Oost-Vlaanderen. Ze combineert dus een uitgebreide academische kennis, met een ruime ervaring uit de praktijk.

Ignace SCHOPS

Ignace is directeur van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en oprichter van het Nationaal Park Hoge Kempen. Ignace krijgt al jaren internationale erkenning voor zijn ambassadeurswerk in de bescherming van natuur en biodiversiteit. In 2008 won hij de “groene Nobelprijs” *Goldman Environmental Prize* en een tweede onderscheiding als *Ashoka fellow*, de wereldorganisatie van leidende sociale ondernemers. In 2011 werd hij eredoctor aan de Universiteit Hasselt voor zijn werk voor biodiversiteit en sociaal ondernemerschap. Toch is Ignace Schops misschien wel even bekend als klimaatambassadeur. In 2013 werd hij lid van het *Climate Leadership Corps* van Al Gore en in 2014 startte hij in België de Klimaatzaak – de rechtszaak loopt nog steeds. Eerder dit jaar won hij de *ETION Leadership Award 2021* – een erkenning vanuit de ondernemerswereld omdat hij “*de schijnbare tegenstelling overbrugt tussen economie en ecologie in een tijd waarin klimaatverandering hoog op de politieke en economische agenda’s prijkt.*”

Piet VANDEN ABEELE

Piet Vanden Abeele is van opleiding landbouwkundig ingenieur en behaalde aanvullend een diploma in de Aanvullende Studies Menselijke Ecologie aan de VUB. Hij is adviseur Leefmilieu, Energie & Klimaat bij de studiedienst van de Unie van Zelfstandige Ondernemers. Vanuit die functie vertegenwoordigt hij UNIZO in een reeks adviesraden, zoals de Adviesraad van de CREG, de SERV, de FRDO en de Minaraad. Voor het werkjaar 2021 neemt hij het (roterend) voorzitterschap op van de Minaraad.

Patrick WILLEMS

Patrick Willems is hoogleraar waterbeheer aan de KU Leuven. Hij is een nationale en internationale expert in de analyse van hydrologische extremen, waaronder extreme regenval, overstromingen en waterschaarste. Die analyses gebruikt hij voor studieopdrachten over de impact van de klimaatverandering op de waterhuishouding en de noden inzake klimaatadaptatie. In veel gevallen zijn dat opdrachten voor overheden, die hij adviseert over plannen en beleidsvoornemens inzake bv. droogte en overstromingen. Prof. Willems is voorzitter van VLARIO, het overlegplatform en kenniscentrum voor de riolerings- en afvalwaterzuiveringssector in Vlaanderen en zetelt in de high level taskforce die waakt over de uitvoering van de *Blue Deal*.